

SZERÉNYSÉG ÉS NAGYSZERŰSÉG

„Döbrent csend... úgy aktuális, trendi, vagány és modern ez a könyv, hogy közben benne van a történelmi, néplelki, irodalmi hagyomány folytathatóságának minden kelléke és eszköze.”

Nagy Koppány Zsolt

2019 tavaszán, Marcsák Gergely *Fekete-Tisza* című friss kötetével a kezemben jó párszor üldögéltem a házunk előtti kispadon, a költészet csodája „működésének” örvendező tanújaként.

Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia sorozatában megjelent kötet verseinek – olykor szükségtelenül aprólékos, nemegyszer jelentéktelen dolgok túlértékelésével, olykor igazán fontos értékek elhallgatásával, sőt lefitymálásával történő – mérlegelését általában hivatásos kritikusok végzik el. Ebben az esetben is teszik ezt szép számban, többségük elismerően hümmögve, például a poétikai eszköztár mint szellemi építőanyag mesteri felhasználását említve. Nyilván igazuk van, de azoknak a *kevesebbeknek* is, akik – köztük csekélységem – mindezen túlmenően a kötet *tartalmi egészének* felejthetetlen katarzist kiváltó összhatását hangsúlyozzák. Pontosabban: nem kizárólag a falat alkotó téglák szabályos glédáját tekintik értéknek, hanem az „építmény” elbűvölően szép „külső” látványát is, természetesen tudva, hogy a gyönyörűség stabilitását a beléje szervesült, szilárd alapra támaszkodó, a tartalom kötőanyagával rögzített „téglák” garantálják.

A terjedelmében szerény, értékét tekintve főhajtásra méltóan jelentős kötet verseit az idősebb pályatárs büszkeségével üdvözölve, ugyanakkor a szerző pályakezdő, közelmúltban lezárult korszakának ismeretében számomra bizonyossággá vált: *Marcsák Gergely költészetének az évek múlásával folyton szilárduló alapja a vele született, szakadatlan kiteljesedésre ítéltetett tehetség.* Merthogy az átugorhatatlan fejlődési folyamat előtt vagy elején a vele született tehetség még csak *ígéret* bárkinél.

Erre a megállapításra – érdekesen fontos előzményként – sajátos bizonyíték az a tízegynéhány évvel ezelőtti eset, amikor a tőle először hozzám

került néhány vers közül párat némi utószerkesztéssel kész voltam publikálni folyóiratunkban. Csakhogy! Más, a zsengeik megjelenésére szinte lihegősen áhítózó pályakezdőktől eltérően a kincseshomoki akkori fiatal srác határozottan értésemre adta: *majd akkor, ha már nem lesz szükség utószerkesztésre.*

Kell-e hangsúlyoznom, micsoda öröm számomra, hogy mostani, az alkotói fejlődés sikerességéről tanúskodó, gondosan megválogatott gyöngyszemeket tartalmazó kötetével bebizonyította akkori igazát, figyelemre méltóan súlyos ráadásként pedig azt is, miszerint őt nem csupán megsüvegelendő talentumként, de *erős, egészséges önbizalommal megáldott személyiségként* is számon kell tartanunk!

Ezért furcsállom, hogy vannak recenzensek, akik valamilyen oknál fogva hajlamosak elsiklani a kötet némely verseinek *leglényege* fölött, illetve félremagyarázva próbálják értelmezni azt. Egyikük, Mádi Gabriella például többek közt a következőket írja az *ÉBER ESTÉN* című ciklusban olvasható versekről: *„A művek közös vonása a humor, mely különböző mértékig, de a kötet e részének csaknem minden darabjában megcsillan. Ennek ékes példája a nyitóvers, a Mátyás anyja Prágában című.”* (Együtt, 2019/5. szám, 59-61.) Erről a kőbe korántsem véshető állításról egy széles körben ismert anyaországi „vajtfülű” műítész véleménye jut eszembe, aki a rendszerváltozás során földvagyonuktól aprópénzért megfosztott emberek tragikus helyzetét megjeleníteni hivatott, drámaian archaikus nyelvezettel megfogalmazott novella íróját „humoros” ábrázolásmóddal vádolta meg, ami szerinte idegen tőle, mármint a novella szerzőjétől... Tény, hogy a humor mint olyan sem abban a novellában, sem a *Mátyás anyja Prágában* című, kétségtelenül balladának nevezhető költeményben sem mutatható ki; annál inkább *jelzések sora* egy szerencsétlen sorsú tájegységen (szülőföldünkön) élő emberi közösség (nemcsak, de leginkább a magyarság!) sanyarú helyzetéről. Ezek fényében szerintem meggondolatlan-ságból fakadó merészség az említett recenzens részéről, hogy – eleve téves megközelítéssel alkotott véleményét mintegy „megerősítve”, egyszersmind Szentmártoni János helyénvaló megállapításainak részben ellent mondván – ezt a költeményt afféle „stílusgyakorlatnak” tekinti. Ez utóbbi kategóriába sokkal inkább és a kötet versei közül egyedüli darabként a hexameterekből épített *Thészeusz* című illeszthető be, amely egyébként épp e minőségében tulajdonképpen kilóg a kötet egészéből.

A fentiekhez hasonlóan minősíthető Kemsei István egyik megállapítása is, aki ugyancsak a harmadik ciklusban olvasható *Opsi* című vers kapcsán iróniáról, a nyelkeveredés tragikomédiájáról beszél. Itt szintén a kívül-,

sőt távolálló *érzékletlenségével* állunk szemben, hiszen – túl azon, hogy az irónia és a tragikomédia közt van „némi” fogalmi különbség – a kisebbségi léthelyzetben majdnemhogyan teljes mértékben *kényszerű* nyelvekeveredés átkával sújtott, de még egészséges nemzettudatú (vagy ahhoz ragaszkodni kívánó) népek ezt a jelenséget teljes joggal „csak” *tragédiának* érzik.

A szóban forgó ciklus más verseiben jelen van ugyan a humorosság, illetve az irónia, esetenként a pajzanság is, ám szerintem korántsem vigasságeremtő céllal, inkább a szerző duhajkodástól tartózkodó, „mindössze” csipkelődő hangulat-állapotának jelzéseként. (Az előző, sorrendben második, főleg szerelmi témájú verseket kínáló ciklus kapcsán Szentmártoni János szintén „csipetnyi öniróniát” említ, és ez a megállapítás a szóösszetétel előtagja nélkül a harmadik ciklus verseinek jó részére is különösebb erőltettség nélkül vonatkoztatható.) Okkal feltételezhető hát, hogy a *Mátyás anyja Prágában* című balladának nem itt, hanem – témájának és „cselekményének” drámaiságára való tekintettel – az első ciklusban lett volna a helye; Marcsák Gergelynek a kialakulás előrehaladott állapotában izmosodó költői énje ugyanis az első két ciklus (*A VONATOKRÓL, ALKONYA VITRINBEN*) verseiben nyilvánul meg, ezeken belül leginkább a mások szerint is olyan *fontos* költeményekben, mint a *Különjárat, Örök fogság, lapszélvers lágerimákhöz, Gloria Victis, Dovbus, Fekete-Tisza, Jódeső*. Ezekben a versekben látszik kiteljesedni – a poétikai mesterségbeli tudás erényei mellett – Marcsák Gergely emberi és költői azonosulása a mindenkori vesztesek (személyiségek és közösségek) életézésével, akiknek sorsát irgalmatlanul determinálják hatalomra kerülő elvetemült ideológiák. Meggyőződésem szerint ebben a vers-vonulatban helyezhetők el *A vonatokról, Nagyapa, Hült hely, Tiborc panasza*, de szerelmi témájuk ellenére még a *Karácsonyi vásár, Szomj és Terek* című költemények is.

Mindezek után vélhetőleg a tévedés kockázata nélkül megállapítható, hogy a kötet tartalmi egészét uraló komorságban (amire a kötet cím is utal) semmiféle hagyományos értelemben vett humor, irónia nem fakaszt igazi derűtséget, legfeljebb – talán az emberi arcunkat-sorsunkat szüntelenül degradáló erők, törekvések sejtetésének céljával – némi derengést. Ami természetes, hiszen a kötet szerzője a mi életünket éli, a mi gondjainkat érzi és viseli, márpedig a létgondokat ismerő, vállalán hordozó embernek aligha van hajlama a könnyed humorizálásra vagy ironizálásra; akkor sem, ha írástudói mivoltában Isten rendelése szerint magasan kiemelkedik a lélekszámban veszedelmesen fogyatkozó, nemzet- és értéktudatban egyre nagyobb hiányokkal sújtott közösségből.

Marcsák Gergely kötetének eddigi méltatói valamiféle hagyománynak megfelelően szinte minden esetben jelzik (most én is), hogy első kötetről van szó. Mintha az első kötetekhez általában muszáj lenne gyanakodva viszonyulni... Csakhogy ez a kötet a jóra-szépre még érzékeny, de amúgy „szőrös szívű” ítések szemében sem tűnhet felejthető versek gyűjteményének, sőt, ezek a versek a hozzájuk fülszöveget író Vári Fábián László aranyból vétetett költeményeihez hasonlóan *élő, lüktető cáfolatai* annak a vádnak, miszerint *ami kárpátaljai, az nem irodalom, s ami irodalom, az nem kárpátaljai*. Az effajta fanyalgók végre tudomásul vehetnék, hogy kishazánkban egyre többen és tehetségesebben művelik az irodalmat. Hála Istennek olyanok is, akik – csakúgy, mint az előttük járó alkotónemzedékek jelesei – a legtágabb emberi közösség problémakörébe ágyazva nem „átallják” vállalni a kisebbségi létkörülmények művészi erejű megjelenítését is. A Marcsák Gergely verseiből makulátlan tisztasággal sugárzó költészet révén a szülőföldünkön művelt *magyar* irodalom hitem szerint a címadó folyam áramlásához hasonlóan deltázik a teljes magyar irodalom tengerébe, s annak kitagadhatatlan részévé szervesül.

Ezzel a kötetével szerzőnk már kiérdemelte a *Gérecz Attila-díjat*, a Magyar PEN Club *Khelidón-díját*, valamint a Magyar Művészeti Akadémia *Könyv Nívódíját*. Adja Isten, hogy az elismerések az ő esetében is további szorgalomra, újabb művek teremtésére ösztönözzenek; mindemellett legyen továbbra is bátorsága az *önteltség elutasításához*, hiszen a silány kivagyiság képes lenne *megölni a tehetséget*, az attól viszolygó természetes *szerénységet* pedig – ahogy azt eddigi emberi-alkotói magatartása és kötetének értéke bizonyítja – megteremtheti a *nagyszerűséget*.*

(Marcsák Gergely: Fekete-Tisza. *Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia programjának keretében, az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatásával kiadta a Kárpát-medencei Tehetséggondozó Nonprofit Kft., 64 old., 2019.*)

Nagy Zoltán Mihály

* A Magyar Művészeti Akadémia Könyv Nívódíjának átadásakor, 2019. december 12-én Lázár Balázs színművész tolmácsolásában elhangzott méltatás kibővített változata.